

REFORMA ÎN MUZEE: CUM?, CÂND?, CU CINE?

Dr. Ioan OPRIȘ

Muzeele din România de azi evoluează în contextul unor astfel de realități, încât imensul lor aport cultural, științific și economic trece neremarcăt. Rețeaua muzeală este de mare valoare dar incompletă și, în parte, paralizată. Ea furnizează o documentație istorică de incontestabilă semnificație, ilustrând specificitatea culturală, artistică și tehnică precum și contribuțiile românești la tezaurul universal. Într-adevăr, milioanele de obiecte din muzee, selectate calificat, contribuie atât la cunoașterea cât și la dezvoltarea științelor, fiind - alături de școală - un real suport educațional.

În ciuda unor realizări, muzeele se confruntă cu o prelungită criză, deopotrivă conceptuală și funcțională, remarcată atât în interiorul instituțiilor, cât și-n perceperea acestora în cercurile exterioare lor. Vizitatorii s-au împușinat, reflexul de vizitare s-a diminuat văzând cu ochii. Cercurile politice, noile categorii sociale n-au descoperit încă virtuțile și beneficiile muzeelor. Cele 650 de muzee - număr redus față de nevoile reale - și, respectiv, cei 3000 de specialiști evoluează fără un statut profesional clar și într-un climat social de reală desconsiderare.

Anumite prejudecăți și practici plasează muzeele și muzeografiile în rândul instituțiilor de rang inferior.

Este adevărat că statul asigură muzeelor bugetul; o face în interesul său, păstrându-și autoritatea asupra unui patrimoniu inestimabil, rezultat al unui îndelung, temerar, sistematic, costisitor și irepetabil proces de acumulare și muncă științifică. Deocamdată, privatizarea nu a atins muzeele decât tangențial, punând în discuție doar regimul juridic al unor bunuri naționalizate, situația unor spații etc.

Dacă privim muzeele în raport cu funcția lor de teaurizare (a unor bunuri neperisabile, cotate în creștere perpetuă), observăm o dramatică rămânere în urma altor instituții. În 8 ani postrevoluționari s-au investit fonduri speciale pentru construirea a doar 3 muzee (Bacău, Galați, București - Muzeul Satului), în alte 8 cazuri continuându-se lucrări începute cu mulți ani înainte. Or, în comparație cu băncile, de exemplu, situația este revoltătoare! Investigarea și protejarea resurselor arheologice, etnografice, istorice, artistice, tehnice și biologice - procese pe care le gestionează numai muzeele - au rămas tributare unor tehnologii arhaice, neintrând în sfera modernizării. Ca atare, acumularea de artefacte reprezentative și-a încetinit ritmul tocmai în perioada tranziției, care obligă la salvarea de mărturii supuse înstrăinării. Pe de altă parte, proiectele de expoziții și forme arhitecturale moderne, noi, concepute ca posibile modele, făcute altfel și altcum, n-au fost încurajate.

Contrar declarațiilor de intenții - care nu lipsesc - modalitățile de expunere, argumentare și (re)interpretare a mărturiilor muzeale de tot felul își fac loc cu mare greutate. Destructurarea expozițiilor fundamentate exclusiv pe concepțiile marxiste, a miturilor, tipizărilor și uniformizărilor impuse și în muzeografie, a întârziat indamisibil, fiind derutată de reflexe dirijiste, dar și de partizanatele ideologiilor de grup.

Chiar organizarea muzeelor a rămas tributară dogmelor și practicilor depășite, evoluând în afara funcțiilor lor vitale.

Deși recunoaștem că muzeul este o instituție publică, el nu este echipat și organizat pentru a răspunde acestui deziderat. Funcționarii superiori ai culturii s-au ferit să-și asume riscurile reformei, manifestând abilități în zona "politicii de cadre". De altfel, într-un climat tensionat politic și într-o economie deteriorată, despre cultură, în general, iar despre muzee, în special, nu se mai vorbește. Atare subiect - decurgând din starea națiunii - a devenit pretextul câtorva evenimente mondene.

România are puține muzee - față de un real și valoros patrimoniu și față de o certă nevoie de reprezentare comunitară. Lipsa de diversitate a acestora este criticabilă.

Într-un astfel de demers lipsesc muzeele-argument, bine făcute, pentru a lumina istoria adevărată în toate componentele acesteia.

Muzeele istoriei culturii sunt puține, unele, chiar nereprezentative. Muzeele de cult pretind încă multe demersuri specializate, pentru a putea face față cerințelor lumii contemporane, în care religiile ocupă un important loc. La fel, muzeele dedicate unor activități economice trebuie diversificate și înmulțite. Noi muzee pentru instituțiile și relațiile politice (partide și curente politice, istoria diplomației, emigrația și diaspora etc.) se întrevăd, ca posibile, abia în viitorul apropiat.

Între cultură, instrucție și educație există multiple conexiuni, multe fiind înlesnite prin muzee. La fel, discursul interetnic, raporturile interconfesionale, cele civice, dintre vârste și sexe, dialogul cu lumea apropiată și îndepărtată sunt argumentate în logica muzeală. Or, pedagogia muzeală este cantonată încă în căutarea de soluții și rezolvări pentru a deveni eficientă și a concura la inducerea comportamentelor blânde față de cultură și natură.

Dacă starea și performanțele câtorva mari muzee sunt încurajatoare, observăm că ele nu decurg din cadrele politicii culturale. Aceasta este, de altfel, absentă, în ciuda unor enunțuri promițătoare.

Este bine că există stăruințe și realizări notabile, atât la muzeele din București cât și-n multe alte locuri din țară, dar ele sunt minore în raport cu ceea ce presupune schimbarea, reforma adevărată în muzee. Asemenea excepții nu decurg dintr-un program național sistematic, fiind onorante pentru promotorii și susținătorii lor, dar insuficiente.

Cauza rezidă în absența organismelor naționale specializate - Comisia și Direcția Muzeelor și Colecțiilor - dintr-un proces pe care ar fi trebuit să-l determine și să-l proiecteze. O atare lipsă explică inexistența unei strategii muzeografice clare, calificate și convingătoare.

Din toate datele rezultă că reorganizarea rețelei muzeale este de maxim interes și actualitate. Cu atât mai mult, cu cât s-au pierdut timp, energii și personal calificat, s-au erodat așteptări și se consolidează starea de neîncredere.

Reorganizarea aparține, ca proces, reformei, anticipând întârziatele legi specializate. O atare schimbare este de natură să provoace respingeri, să afirme opoziții deschise și oculte și presupune crearea de noi atitudini și reflexe profesionale față de patrimoniu și de public, în primul rând.

Un astfel de proces, proiectat în plină criză, se anunță dificil și de lungă durată. Ca atare, el trebuie încredințat unor echipe cu largă autoritate și autonomie profesională, care să-l formuleze, să-l lanseze și să-l conducă.

În muzeografia din România s-au adunat stereotipii și prejudecăți, practici neperformante, care determină numeroase blocaje și rămăneri în urmă. Tocmai de aceea, o reformă fără programe și proiecte, riguros eșalonate, creative și remodelatoare, asigurate financiar și logistic, devine imposibilă. Caracterul ei de urgență rezultă din slăbiciunile și dezarticulările rețelei, lipsa ei de competitivitate în comparație cu standardele euromuzeografice. Cum patrimoniul și instituțiile muzeale au evoluat la noi în raport cu Europa, trebuie să tindem să recuperăm sau să atenuăm, măcar lipsurile. Muzeele gestionează o acțiune de mare importanță și pentru economia națională. Turism, ocupații tradiționale, artizanat, folosirea energiilor naturale etc. - toate sunt vizate de rolul și poziția care se vor fixa rețelei muzeale. Așisderea, orice demers educațional, care exclude muzeele, va avea ca efect pierderi iremediabile în configurarea profilului modern al omului mileniului III.

Reforma în muzee - anunțată din 1990, cu un program stopat în 1994, nerelansată încă - nu poate fi desprinsă de largi dezbateri preliminare. Pregătirea ei pretinde o atitudine pozitivă față de specialistul de muzeu, înțelegerea a ceea ce acesta trebuie să facă în interes public. Desconsiderarea demersului calificat muzeal va sabota șansa oricărui efort de reformare.

Reforma în muzee înseamnă, deopotrivă, definirea de noi atitudini față de patrimoniul muzeal, a celor dinafara lor: factori politici, economici și administrativi. Înțelegerea și susținerea acestora vor conta semnificativ pentru recuperările ce se impun.

Prin muzee aparținem inconfundabil lumii. Tocmai de aceea, vor trebui noi și mai multe muzee, bine făcute, proiectate și amenajate în spiritul acestui timp, capabile să argumenteze specificul românesc. Un grup profesional bine retribuit și apreciat de societate, în astfel de instituții moderne, va asigura reușita eforturilor care trebuie neîntârziat făcute.